

ПІВНІЧНЕ УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ В МЕЖАХ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ У ГЕОТУРИЗМІ

Лариса Прохорова, Олеся Топалова, Олександр Непша

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

laripr@ukr.net

THE NORTHERN COAST OF THE SEA OF AZOV WITHIN ZAPOROZYE REGION AS THE PERSPECTIVE DIRECTION IN GEOTOURISM

Larisa Prokhorova, Olesya Topalova, Olexandr Nepsha

Bogdan Khmelnsky Melitopol State Pedagogical University

laripr@ukr.net

Abstract. The main positions as for the attractiveness of the geological objects near the resort region of Berdyansk town were opened in this article, in this connection, the features of the geological structure of the territory and the occurrence of the rocks were revealed. The main periods of the development of the excursion activities with the visiting of the geological objects in the research region were considered. Also the personal materials from the route of the passing of the walking-tour of the first category of the complexity were included in this article, which were held by the students of the Natural and Geographical Faculty in 2014 year.

У геологічному відношенні територія наших досліджень розташована на межі стику двох регіональних структур: південно-східного виступу Приазовського блоку Українського кристалічного щита та східного замикання мезозой-кайнозойської Причорноморської западини. Внаслідок цього, в геологічній будові території дослідження беруть участь породи кристалічного фундаменту, що складають нижній структурний поверх та осадові відклади мезозой-кайнозою, що складають верхній структурний поверх. При цьому верхній структурний поверх розділяється на два структурні яруси: нижній – власне мезозой-кайнозойський і верхній – четвертинний [3,7]. Стратифікація гірських порід в межах території дослідження представлена четвертинною, неогеновою та палеогеновою системами (кайнозойська ератема), крейдяною та юрською системами (мезозойська ератема) фанерозою, а також

метаморфічними породами палеопротерозойської, нео- та палеоархейської еонотем. Кайнозойські та мезозойські відклади утворюють осадовий чохол потужністю до 90-100 м на північному заході, до 300-800 м – на півдні, який майже повністю перекриває докембрійський кристалічний фундамент. Метаморфізовані та складно деформовані утворення кристалічного фундаменту відносяться до нижнього структурного поверху і поділяється на три структурні яруси – палеопротерозойський, неоархейський, палеоархейський [3,4].

Значне скупчення геологічних об'єктів Запорізької області спостерігається в прикурортній зоні м. Бердянську, яка включає Більмацький (до 2016 р. – Куйбишевський), Бердянський, Розівський райони. Вже з початку 80-х років ХХ ст. ці об'єкти набувають туристичної привабливості. Туристичні бюро Запорізької області регулярно пропонували відпочиваючим екскурсійні тури з відвідуванням геологічних пам'яток та ландшафтних заказників. Наприклад, в період курортного сезону 1986 р. заповідник «Кам'яні могили» (Розівський р-н) відвідало понад 1 тис. відпочиваючих [6]. Після розпаду радянського союзу (близько двох десятків років – середина 90-х, нульові) екскурсійна діяльність в прикурортному районі фактично не здійснювалась, це пов'язано із рядом негативних факторів у сфері розвитку туризму в країні.

В 2014 р. викладачами та студентами природничо-географічного факультету Мелітопольського державного університету імені Богдана Хмельницького в рамках туристичного пішохідного походу I категорії складності було здійснено дослідження трьох геологічно-привабливих районів Запорізької області – Приморського, Більмацького та Бердянського. Протяжність маршруту склала 138 км, які група пройшла за 7 днів [10]. Основними реперними точками на маршруті були с. Банівка (Приморський р-н) – с. Дмитрівка – с. Софіївка – с. Смирнове – с. Трудове – с. Ланцеве – с. Радивонівка – с. Нововасилівка – с. Новопетрівка. З точки зору ландшафтної цінності та геологічної значущості нами було визначено декілька найбільш цікавих геолого-геоморфологічних об'єктів:

– Бельмак-Могила – найвища точка Приазовської височини в межах Запорізької області, висота якої сягає 324 м над рівнем моря. Приазовська височина взагалі характеризується повсюдним оголенням кристалічних порід Українського щита – магматитів, гранітів, і представлена скельними останцями, що мають вигляд куполоподібних пагорбів. Геологічна цінність постає в наявності сірих плагіогранітів шевченківського комплексу та рожевих гранітів і магматитів анадольського комплексу.

– Кварцитові скелі (Вуха віслюка), являють собою один з естетичних ландшафтів Запорізького краю і відноситься до об'єктів природно-заповідного фонду

України з 1972 року. У середній течії річки Берда, продовж 200 м, над оточуючим рельєфом височіють вертикальні скелі, створені денудацією кристалічних порід центральнопριαзовської серії [8]. Вузькі виходи кварцитів у вигляді гребенів представлені породами від світло-сірих до білих кольорів, тріщинуваті, слюдисті, плитчасті, що формують дивовижний та мальовничий краєвид місцевості.

– Скеля Сова Пименова – являє собою окремий гранітний моноблок, що входить до складу Бердянського гранітного масиву. Має включення ільменіту та рутилу, що надає цьому ерозійно-денудаційному останцю не лише геологічну мальовничість, але й петрологічне значення.

– Солодкий лиман – це унікальне природне урочище правобережної заплави р. Берди в місці впадання в Азовське море. Урочище Солодкий лиман, із загальною площею у 25 га, з 1972 року оголошено пам'яткою природи. Урочище Солодкий лиман постає як унікальний гідро-геоморфологічний комплекс з солоністю від 4 до 6 мг/л та водою злегка сіруватого кольору. Такий колір обумовлено наявністю лікувальної грязі, високим ступенем вмісту хлориду натрію і великою кількістю сульфатів [2,5,8,9].

Натепер у визначеній рекреаційній зоні діє два офіційних туристично-екскурсійних маршрути із включенням вищезначених геологічних пам'яток. Перший маршрут передбачає розташування туристичної групи у селі Новопетрівка на березі Азовського моря, база формування груп – це бази відпочинку, дитячі табори. Звідси автобусом відпочиваючі прибувають в с. Осипенко, де працівники краєзнавчого музею проводять розширену екскурсію з історії краю. Далі маршрут пролягає на мальовничі береги річки Берда, звідси, автобусами екскурсійна група прямує до Захар'ївської фортеці, де туристи знайомляться з історією розбудови укріплення краю з середини ХІХ століття. Автобусний маршрут, який приведе відпочиваючих туристів назад в Новопетрівку на базу розташування, прокладений таким чином, що з вікон автобуса нашим туристам буде добре видно мальовничі краєвиди нашого краю та кургані могильники Сарматів та Скіфів, які заселяли раніше цю територію. Другий маршрут передбачає собою знайомство туристів і відпочиваючих з етнографією та народним мистецтвом Запорізького краю. Екскурсійні групи формуються на базах відпочинку в с. Азовське (до 2016 р. – с. Луначарське), розташованого на березі Азовського моря. Свій маршрут, туристична екскурсія розпочинає з с. Трояни, де туристи зможуть познайомитись з самобутнім народним болгарським колективом пісні та танцю. Екскурсовод розповість про історію переселення болгар на територію Приазов'я. Подальший екскурсійний маршрут проляже на територію Долинської сільської ради, де неподалеку с. Кримка, туристи познайомляться з пам'ятками археології ІV тисячоліття

до нашої ери та другого тисячоліття нашої ери курганним могильником «Канат Могилою», яка налічує вісім земляних насипів поховань Скіфів та Сарматів. Від села Кримка, маршрут проляже до с. Азовське, де в самотній садибі за всіма національними традиціями болгарської кухні на туристів очікує обід та знайомство з побутом болгар-переселенців, їх традиціями та ремеслами [1].

Отже, північне узбережжя Азовського моря в прикурортній зоні м. Бердянська має потужний природно-географічний туристсько-ресурсний потенціал, який представлений геологічними об'єктами та ландшафтними заказниками, значна кількість яких включена до природно-заповідного фонду України [5,9].

Список використаних джерел інформації:

1. Бердянський район Запорізької області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zirozebar.com/pedia-uk/wiki>.
2. Геологічні пам'ятки України. Geological landmarks of Ukraine: у 4 т. (укр. та англ. мовами) / Колектив авт. – 2007.– Т. 2. – С. 150-197.
3. Фізична географія Запорізької області: хрестоматія/За ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 200 с.
4. Державна геологічна карта України масштабу 1: 200 000, Центральноукраїнська серія, аркуш L-37-VII (Бердянськ). Пояснювальна записка. – К.: Державна геологічна служба, КП «Південургеологія», Приазовська КГП, 2004. – 138 с.
5. Непша О.В. Доцільність організації перспективного туристсько-екскурсійного маршруту «Долиною річки Берда» по вивченню фізико-географічних процесів// Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.: в 2 т./колектив авторів; за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої; Запорізький національний технічний університет. – Запоріжжя: «Просвіта», 2017. – Т. 1. – С.262-265.
6. Панова Л.С. Каменные Могилы: Путеводитель./Л.С. Панова. – Донецк: Донбасс, 1981. – С.8-15.
7. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: монографія / Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша. –Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 308 с.
8. Природно-заповідний фонд Запорізької області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-8.html>.
9. Зав'ялова Т.В., Непша О.В. Прохорова Л.А. Туристський похід з учнями по вивченню геології рідного краю// Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції. – Баку –Ужгород – Дрогобич: П'єрвіт, 2017. – С. 401-403.
10. Топалова О.І. Сучасний стан розвитку геологічного туризму в Запорізькій області//Вісник КНУ Серія «Географія». – Вип. 2 (67). – К.: ВПЦ Київський університет. – 2017. – С. 113-117.